

A kőborlás rózsája*

(részletek)

304/3349

941. Tizennégy napi pihenés után, mely alatt megpróbáltam megpihentetni az elmét és a testet (mert a lélek sohasem fáradt), újra a szövegben. Útnak indulva, „mint utas és idegen”. A betűbe, hogy a betűvel megvilágítsam a szót.
942. Rózsamező fiatal nyírfákkal és füzekkel a háttérében.
943. Mennyi dió. A diók fölemelnek.
944. A könnyű fecskék és a kislány, akit a kisleány megvárta a gáton.
945. Vakítóan ragyog a Tisza, a fiatal kajakozók, mint a fecskék, a füzetem lapjai, mint a szél.

A GYALOGLÁS, AMELLYEL GYALOGOLOK, A GYALOGLÁS UTÁNI VÁGYAT VÁLTJA KI BENNEM

249. gyaloglás

Újra gyalogolok. A föld tele lehullott dióval. Dióval és szilvával. A Szerb utca Makó felé vezető kijáratán tele van diófával. A dió olyan óriási, mint az alma. A szilva olyan édes, mint a szerelem. A nád a szélben és a sötét növényzet a napon. Édesek, mint a női szentek Krisztus iránti szerelme. A gyönyör a gyümölcsben egy és ugyanaz a gyaloglásban is, és a testemben is, ugyanaz a gyönyör az „örökkévaló dalolásban”. Mind jobban érzem, hogy amögött, amit

* 1991. november 9-én Londonból, William Blake sírjától indult el Miroslav Mandić tízéves eupai gyaloglására. Minden nap 20 km-t gyalogolt. Miroslav Mandić Anglián, Hollandián, Németországon, Csehszlovákián, Magyarországon, Jugoszlávián, Görögországon, Törökországon, Bulgárián, Románián ... haladt át. *A kőborlás rózsája* című könyvében eddigi gyaloglása dokumentumait közli.

látok, érzem azt, amit nem látok. Átadom magam valamennyi virágnak és az én virágomnak. A dalolásnak a magasságban.
Szeged, 1992. 9. 7.

318/3335

- 977. Fiatal nyárfák, páfrány, nád, a távolban egy templom tornya.
- 978. Uh, egy őz.
- 979. Fölszededgettem 9 körtét.
- 980. Újra látom az őzeket.

EMIGRÁNS

261. gyaloglás

A kisfiú tiszta ingben a folyóról fölfelé kapaszkodik a töltésen. Márvánsima a Tisza, visszaveri a felhőket, az erdőt a fényt. Kis, öreg ember száll le a biciklijéről, lefelé ereszkedik a töltésen. Összegyűjtöttem a körtéket a fűből és paprikát szedtem. A muslincák egész úton végigkísértek. Én, emigráns. Elítélt. De gyalogolok. A fények kigyulladnak. A Tisza közepén lassan úszik egy csónak. Ketten horgásznak. Szitál az eső. A gát fáradtsággal töltötte be az ágyékom. Úszik a csónak.
Szeged, 1992. 9. 21.

319/3334

- 981. A földi utak bevégeztettek.
- 982. Magány mosdatja az arcom. Ha nem hunyom be a szemem, csípi a szemem.
- 983. Kukoricatörés. Itt láttam tegnap az őzet.
- 984. Itt van, a kukoricából kirohan és menekül két őz. Pereg a kukorica. „Egy búzaszemben lakik a kozmosz”, és a birka-bogyókban, amelyeken taposok.
- 985. Meg-megremeg David Albahari szövege a kezemben (a szövegben ez állt: vigasztaló gondolat ez, kiváltképp az író számára, aki szakadatlanul megkísérli megragadni önmagát és önmagában a világot. S nincs egyebe az azonos, „értéktelen” szavaknál.) — helyenként egyetlen a töltésen az út.
- 986. Mindent megmondtam, ha semmit sem szólok.

ÍV

262. gyaloglás

Nagy ívet gyalogoltam Szeged köré. Szerény voltam. Ez jólesik. Könnyedén járok. Úgy szemlélődöm, mint egy gyerek. És folyok. Járok, folyok, szemlélődöm. „Én egyáltalán nem vagyok meggyőződve arról, hogy az igaz úton járok” — mondja nekem a hetvenéves Einstein, miközben az 1992-es év nyári napján gyalogolunk. Az őszi fény Albert arcára és a száraz fűre hullik. A csónak úszik. „De gyalogoljunk tovább” — mondja nekem Einstein.
Szeged, 1992. 9. 22.

332/3321

1023. Pulóvert látok egy férfin.

1024. Madárraj madárraj után, átrepülnek az égbolton, ó, ó, milyen szép alakzatokat formálva repülés közben.

1025. Fúj a szél, alkonyodik. Boldog vagyok.

1026. A boldogságot a boldogtalanoknak szentelem.

1027. Továbbra is boldog vagyok, és továbbra is fúj a szél, és továbbra is alkonyodik.

JÓNAK LENNI EZEN A FÖLDÖN

273. gyaloglás

Szél. Leszáll az este. Eső és vihar készülődik. Még látni. Gyalogolok. A szél elvitte a biciklis öregember sapkáját. Fölveszem a fűből és odaviszem neki. Négy nő jön ki a gyárból. Hazafelé sietnek. Lassan megyek. Este van már. A szél egyre erősebben fúj. Készülődik. A lovak szaga a katonaiállóból. A kis postaláda. Piros az éjszakában. Már éhesen. Esik.
Kiskunhalas, 1992. 10. 5.

333/3320

1028. A kőborlás rózsájának háromszázharmincharmadik napja, az eső előtt járva.

1029. A lombok szépsége.

1030. Hogy az örömem hír legyen Rólad. Hogy a boldogságom Te légy.

„AZT KELL SZERETNÜNK, AMI NEM LÉTEZIK”

274. gyaloglás

Sírtam. Adózás volt ez az éjszaka szépségének. A sikolyom a csodálatosnak szólt, amelyen át haladtam. A csodálatos egyszerű volt.

Szép egyszerű. A járásom szállt. A testem szállt, a lelkem pedig sírt és az aszfaltot nyalta. „Szükséges, hogy az élet mindennapi értelme költészet legyen” — mondta nekem Simone Weil hozzám társulva a gyaloglás végén. „Mert ami után sóvárgunk, Miroslav, éppen az, amink van” — mondta nekem és megölelt Simona. Esik. Éjszaka van, a fény pihen.

Kiskunhalas, 1992. 10. 6.

633/3020

2015. Türelemmel írom e könyvet, mellyel össze akarom kapcsolni a költészetet, a regényt, a naplót és a vallásos-misztikus szöveget. A költészet szépség és gyöngédség. A regény humor és zene. A napló bölcsesség és őszinteség. A vallásos-misztikus szöveg a szabadság és az Isteni. Sikerül-e ez nekem?

TELIHOLD ÉJE VAN

526. gyaloglás

Újra a vonatban írok, indulás 22.43-kor, 876 korona, 375-ös vonat. Prága-Budapest. Éjjel van. A vonat vágat az éjen át. Vonat, ágy, másodosztály, a fülkében két alvó fiatal német nővel. Az éj meleg, és a nyitott ablakon beáramlik a friss levegő, hűti a meztelen talpam. A mai gyalogláson semmi, csak a gyaloglás. Teljes gözzel jár az ember. Forró nap, de az utcák árnyékos oldalai megmentettek. Wittgenstein a háborúban. Önként jelentkezett, elment, hogy megváltsa magát. Farkasszemet nézett a halállal. Én nem hiszek a háborúban. A háború mint jelenség kimerült. A háború múltként él. Senki halála nem hozhatja meg senki győzelmét. Csak Isten, az alkotás és a születés. Ismétlem: Isten, alkotás, születés. Én nem hiszek az elenség eszméjében. Én az egyes-egyedüli és egyéni életben hiszek. Erről énekel *A kőborlás rózsája*. Baszd meg azt az országot, melynek Boszniaja nincsen. A vonatablakon át látom, és a sötét éjben valahol mindig van valami fény.

Prága-Budapest vonat, 1993. augusztus 2.

640/3013

2031. „Mert így kell lépkednie Hazim Hikmet asszonyának” — Hazim Hikmet.

2032. A Műcsarnok-beli Bátorfi Andrea fa- és vízfestéket és akvarellpapírt vásárolt nekem. Remélem, hogy a *Gyaloglás, úszás, átúszás* c. alkotásban 12 szép rajzot készítek majd.

NINCS SEMILYEN OKA

532. gyaloglás

Nem mondani semmi összetettebbet a légzés és gyaloglás egyszerűségénél. És ezért nincs oka gyaloglásomnak sem, mint ahogy nincs oka lélegzésemnek sem. Vagy jobban mondva, lélegzem, hogy élhessek. Hogy az örökkévalóság, Istennek ama kertje, megdicsőüljön, az élet örökkévalóságát kell ünnepelni. Ezért járj, ember. Bár az élet nem örökkévalóság, az élet (is) a te otthonod. És ne gondold, hogy az utcák utcák, a városok városok, az emberek emberek, a földrajz földrajz, hogy az a nő, aki ma egyedül veregette a csípőjét, az a nő, aki a csípőjét veregette, nem, ez mind csupán élet, és te, augusztuskilencedikés ember, ezen az életen gyalogolsz. Szereted vagy nem, a tiéd, hogy járj. És hogy ne gyalogolj semmi többet ennél az egyszerűségnél. És ne legyen semmi, ami elválaszt azon lépésektől, melyek a minden felé tartanak. Hadd vezessenek a csillagok. De hiszen a szavak a csillagos út.

Budapest, 1993. augusztus 9.

643/3010

2039. Hétfőn egy szerelmeslevelet kezdtem el írni, mely talán sohasem jut el ahhoz, akihez szól, ezért *A gyaloglás szótárát* illeti meg, *Szerelmeslevél* címen.

2040. SZERELMESLEVÉL

Hogy hiányzik az arcod. A nagy orrod. Arcod számomra az egész világ. A szög hajad. Amikor arcodat nézem, békeséget érzek, mert az egész világ szemem előtt van. Hogy hiányzik szemed, hogy nézzen, hogy néz engem ...

(*A gyaloglás szótárából*)

ÉRIK A SZŐLŐ

535. gyaloglás

Múlnak a napok. Mindennapi kenyерünk. Istenem, szabadíts meg.
Budapest, 1993. augusztus 12.

652/3001

2065. E VILÁG ÖSSZES KISFIÚJA

A gyaloglás, minden megpróbáltatásával, és a tény hogy gyaloglásommal messzire mentem, fiúvá tettem.

Tékozló fiúvá. Olyan fiúvá, aki elfogadta, hogy nincs hazatérés. S eképpen, fiúként, láttam, hogy minden hazatérni vágyakozik.

A gyerekkorba, a fiúi ártatlanságba.

Egy fiú annyi, mint e világ összes fiúja.

A fiú az ártatlanság, amely tönkremegy.

A fiú még nem fenevad.

E világ összes fiúja kóborol.

Ők készülődnek.

Ők szeretnek barátkozni.

E világ kisfiúi valamilyen módon már holtak.

(A gyaloglás szótárából)

TALPAK, CSÓKOLJATOK

543. gyaloglás

Elmentem és visszatértem, eltelt a nap. A Duna sűrű zöld, sárga és szürke. A Margit-hídról néztem, és a búzaföldekre gondoltam. Az arany búza végtelenére, mely a napon érik. Nem jut eszembe, merre jártam ma. Örülök ennek, mert azt jelenti, eltűntem, és összeolvadtam a házakkal, az útburkolattal, magammal. A lábak önállóan is járhatnak. Elengeded őket, és ők mennek s eltűnnek, maguktól ismerik az utat. Az út a lábak háza. A lábak az út gyerekei. Tizenöt éve, ugyanakkor, amikor fölfedeztem a fákat, éreztem meg, mekkora erőszakot követnek el a földön aszfaltot öntve rá. A föld ilyen módon be van zárva, nem tud lélegezni. Napokon át fájdalmat és fojtogatást éreztem. A földdel együtt fuldokoltam. Akárhova néztem, be volt burkolva a föld. Örültem minden megrepedt burkolatnak. Annak az imbolygó repedésnek, amelyet valami nagy fa gyökere okozott. A burkolat megvetemedett és megrepedt, természetessé lett, a fa növésehez idomult. Vagy annak a fűnek, amely az aszfaltrepedésekből nőtt ki. Azóta zarándoklok én a földön, minden lépésemmel simogatom, mint anyámat és feleségemet. A föld olyan is, mint a levegő. Ha lábunkkal ráállunk a földre, mintha lélegeznék. A láb a föld tüdeje. Az egyetlenegy óceáni lélekben aludni. Én földem, levegőm, vizem és tüzem.

Budapest, 1993. augusztus 21.

670/2983

2137. A hideg Dunában való úszás után, a testemben új melegség árad el.
2138. „There is nothing more pleasant to me than when someone takes my thoughts out of my mouth, and then, so to speak, spreads them out in the open.” — Wittgenstein

HOGY SZERESSEK, SZERESSEK, EBBEN A MEGVÁLTÁS

558. gyaloglás

Harmadszor filmeztünk, Katalin, István és én. Ma Dunaújvárosban. Ennek a városnak még tegnap Sztálinváros volt a neve. Fémfeldolgozó üzem működik itt, ahova minden évben művészek érkeznek, és itt alkotnak. A park tele van fémszobrokkal. Dunaújváros magaslaton áll, a Duna melletti partról messzire átlátni a túloldalra. A túloldalon több hosszú vontató horgonyoz. Az egyikből, a parancsnoki házikóból füst száll föl. Füst, valamely főtt ebédé. A Duna közepén, mint tavaly is, folyami sirályok úsztak. Túlságosan egyedül vagyok. És gyöngé, mégis hosszú útra indultam. Ismeretlen útra. Az időn át vezető útra. A változás útjára. A jövő a jelenlegi eltűnéssel kezdődik. Átváltozással. Hiába az ellenállás. A Duna úgy keletkezik, hogy állandóan eltűnik. Csak ha eltűnnek, keletkeznek a nemzetek is. A válságok a változás megállításának kísérletéből következnek. Mindazok a gyerekek, akiket elnéztem ma is az óvodákban (és akik, mint a madarak, inkább hallatszanak, mint látszanak), elvesznek majd a növekedésükben. Száz év múlva senki sem él majd többé a ma élő emberek közül, a nemrég született kisbabákat is beleértve. Ok-e ez arra, hogy a születés öröme a halál örömévé váljon? Mert „a fájdalom az én egészségem / annyi az öröm fájdalomban / hogy betölt az elragadtatottság” — énekli Chrétien de Troyes. Hallom, ahogy a hátam mögött nincsenek többé a lépteim, melyek ebben a meleg éjszakában (a tegnapelőttiben fáztam) a campbe vezetnek vissza. A háború halott mindörökre. A meztelen bőrömön érzem az éjszakát és a leveleket, amíg az üres táboron áthaladok fogat mosni.

Dunaújváros, 1993. szeptember 8.

675/2978

2153. TORNACIPŐ

A tornacipő egy cipőfajta. A cipőről azonban mindent tudni. Mindenesetre nincs semmi jobb a tornacipőnél. Vagy legalábbis semmi önállóbb. A cipő olyan, mint holmi extravertált gatyá. Könnyedén követi formánkat, csakhogy a cipő csibészebb. Tőle tanulom, hogy a külső és a belső ugyanaz. Különbösen is, belőle is kettő van csupán. Első-második, első-második, első-második. Járás közben soha sincsenek együtt, este meg, a szobában egymás mellett állnak. A járásban hérakleitosziak, a szobában meg parmenidésziak. Ők nem felelősek a töréseimért. Ezt onnan ismerem föl, hogy sohasem haragudtam meg rájuk. A cipők olyanok, mint a vezérszamarak.

Én mindig a szoba közepén hagyom őket. Kiket, ha nem őket! És szép is, no. Ők az egyedüli bútorom. Egy pár cipő, kell-e ennél több? A tornacipő járás közben gyorsan szárad. A gyaloglás szüneteiben kibújok belőle, főlemelem a nyelvét, és a nap felé fordítom. A tornacipő korszerű szandál. Amikor néhány nap múlva, véletlenül, megnézem a talpát, látom, elkopott.

(A gyaloglás szótárából)

KÉK VÁRAKOZÁS

562. gyaloglás

Megint Szegeden, ugyanabban a campben, ugyanabban a szobában. Ugyanaz a portás, ugyanazok a fürdőzők és táborlakók. Csillámlik és vakítóan ragyog a Tisza. Az erdőn át az ösvényen fiatal szerelmespárokat érek tetten. Magánál a víznél zöld kabátban egy fiatalember, áll, az egyik lábára támaszkodik, és a homokban ülő szőke lánnyal beszélget. Szakításra hasonlított. A város tele van egyetemistával. A *Gyaloglás, úszás, átúszás* képeit befejeztem. Rádióztam. Átnéztem a gyaloglás második évének kéziratát, melyet nyomtatásra készítek elő. Nehéz megbirkózni evvel az ismeretlen formával. A nyitott térrel és a megállíthatatlan idővel, melyek ebben a könyvben élnek. A föld és ég regényével. Jön. Kék szavak, a kék rózsá kék történetének kék nyelvében.

Szeged, 1993. szeptember 13.

687/2966

2157. A Tibi fiúval, kilenc nap pihenés után, Buda és Pest utcáin gyalogolok és csatangolok. A vadgesztenye a fejünkre hullik.
2158. Kiscica ugrik, és a hulló gesztenyelevelet kergeti.
2159. Szépen szerettem volna élni veled.
2160. Srdjannel. Az utcákon kikerüljük a prostituáltakat, és a mindennapokról beszélgetünk.
2161. Igor, Srdjan és én egy üveg bort iszunk a padon, a meleg éjben, a Nyugatinál. Két nappal ezelőtt elkezdődött az ősz.

HULLIK A VADGESZTENYE

564. gyaloglás

Tibivel meglátogattam az 56-os galériát, Goffrey Hendricks égboltjait néztük. A holdas éjjeli egeket, s néhány pár festett kék cipőt. Magas szárú cipőt, fehér felhőkkel. Égi cipőt. Ez a lényege a gyaloglásnak. Az égen járunk, mert a föld az első ég. Az ég, melyen járunk. Minden lépés felhő. Minden lépés fehér, az egész gyaloglás meg kék. A nap fénye a vérben, mint a sóban, borban és kenyérben. A fény kiragyo a gyaloglásból. A kékségen át gyalogol a kék égi cipő. Goffreyt Zimonyban láttam négy éve a manzárdon, ott hagyta nekem könyvét, a *100 eget*. Azóta az égen sok ég átvonult. Sokan születtek és sokan meghaltak. A kék ég maradt. Én gyalogoltam, „a bogáncsok barátja”. „Akármikor jössz, szívesen látlak házamnál” — mondta nekem István. A szépség láthatatlan nyomai vezetnek engem.

Budapest, 1993. szeptember 25.

689/2964

2162. Este van. Megyek, hogy megnézzem a Dunát.
2163. Este van. Folyik a Duna.
2164. Este van. Folyik a Duna. Hogyan erősítsem meg magam.
2165. Este van. Folyik a Duna. Hogyan erősítsem meg magam. Mégis a végtelen űri jósággal.
2166. Minthogy nem az űr létezik, hanem a jóság. Így mondatott.

CARPE DIEM

565. gyaloglás

Gondok a fogakkal. Gondok az összességgel. Hogyan kigyalogolni mindezt? Hogyan megmaradni a vízen, ha nem tudom, hol vagyok,

azt sem, hogy hova megyek, csak azt tudom, hogy még messze van. Bennem van a megváltás, de én éppen magamban bolyongok. Hogyan érjem el a megbocsátás és a kegyelem gyümölcseit? Hogyan állt, mélyen a szürkületben, az Oktogonon az öreg, félvak aszszony, koldulva. Hogyan köszönte meg túlságosan, amikor kis markába tettem a pénzt. A hálája egy pillanatra levette minden terhet és megvilágította a végtelen utat előttem. A hálája olyan volt, mint égből a villám, mely megvillan és megvilágosítja az egész tájat. Ha bennem lenne a fény, mindig látnék. Ha mindennap érezném, hogy „carpe diem” — használd ki a pillanatot. Gyalogolni fogok, hiszem, hogy fogok. A szépség láthatatlan nyomai vezetnek engem. Köszönöm a kinyújtott kis maroknak.
Budapest, 1993. szeptember 27.

720/2933

2259. „Finomak a lépteid” — mondja nekem Sava — „könnyű veled járni”.

„A KÖLTŐ ÚGY LÁTJA A VILÁGOT, MINT ISTEN”

589. gyaloglás

Savával a parkon át Kemény Katalinhoz, Hamvas Béla özvegyéhez. Nyolcvanéves szép szemű és friss szellemű nő. A kisasztalon hamvasi fölszolgálás: aprósütemény, birsalamasajt és kávé. „A költő úgy látja a világot, mint Isten” — olvastam el Hamvas mondatát a szobájában. Néztem a *Karnevál* kéziratát. Az összes kéziratot vászonba csavart dobozokban őrzik, melyekre Katalin kínai számokat hímezett. Az egyik fényképen Hamvas, mint Miloš nagyapám, a nyárilak ajtajában áll, úgy, ahogyan mindig álltak és kinéztek a síksági emberek. Hamvas tollszárral és tollal írt. Meditált, míg ásta a kertet, és minden sor után megállt, hogy leírja gondolatait. Szeretett kint írni. Katalin a füzetemet nézte, és a kézírásomat magyarázta. Megbeszéltem Antallal (Dúl Antal), aki a Hamvas-művet gondozza, hogy meglátogatom őket decemberben. Fölkeressük Hamvas sírját Szentendrén, és a nyárilakot, a kertet, ahol a csendes zseni alkotott. Katalin szemére és Henry David Thoreau kezére gondolok. „Hadd legyen minden lépés fontos” — mondta nekem az elválásnál Antal.
Budapest, 1993. október 28.

731/2922

2292. Gazdag kék víz Belgrád fölött.
 2293. „Rosszul kezdődött, nincs háború” — mondja a nép.
 2294. „Abban ott, van kenyér” — ember a belgrádi utcáról.
 2295. „Gyerünk már” — az utcáról.
 2296. „Milyen költészetet írsz, szerelmit?” — kérdezte tőlem az új, ismerős. „Igen, minden, amit írok szerelmi” — feleltem.
 2297. „Ki ér előbb a mondatig?” mondja Nada, és mi futunk a mondat után.
 2298. A legfontosabb dolog ebben, amit most csinállok, ez, amit csinállok.

„NÉZD”

598. gyaloglás

Tavaszi napos idő a késő őszben. Így volt ez délután négyig. Akkor elkezdett esni az eső. Egy fa alatt álltam a Torkolatnál, és Nadát vártam. Nada a tizenhatossal érkezett, és elindultunk Zimony felé. Az eső elállt, és a Jugoszlavija Szállónál megcsapott bennünket a Duna-szag. „Nézd” — mutatott Nada Belgrád felé — „minden ugyanaz, mint a Kis Velencében, Londonban, *A kőborlás rózsájának* első napján”. Igen, minden ugyanaz, az Ugyanattól született. Ugyanazon lépésekkel jár. 15 665 946 lépéssel (12 176 km), mellyel ez alatt a két év alatt a kék rózsát festettem. Még nyolc év maradt hátra. Nyolc ismeretlen év, mely félelemmel és örömmel tölt el. Este hét körül elváltunk. Nada elment az *Armatúra* — ez az, ami összeköt bennünket c. eseményre, én meg elindultam, át a Branko-hídon. A Sava Központnál újból eleredt az eső. Becsukogattam zsebeimet, nehogy elázzanak dolgaim, leszegtem a fejem és folytattam. Fél óra múlva vizes voltam, és többé már nem volt ok a főhajtásra. Fölemeltem arcom az eső felé és boldogan áztam. Ma látom, a szív a Vízmérőnél nő. Hétfőn lesz az utolsó napja *A kőborlás rózsája* második könyvének. Ma este látom, a könyv utolsó mondatában, az eső locsolja a gyalogló kék rózsát.
 Belgrád, 1993. november 8.

Újvidék
 Szeged

Miroslav Mandić
 Fordította: Utasi Anikó és Utasi Csilla

Sejben Lajos: Harcos jel